

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

van iets dat 'niet mag zijn'. Sommige gezinnen halen het verschil tussen privacy en geheim bewust door elkaar. Men beroept zich op het recht op privacy om verdere vragen naar wat geheim is te voorkomen. Besmet datgene waarover niet gesproken wordt iemands leven? Nee? Dan is het privé. Ja? Dan is er een geheim. Dat vond ik een aardig onderscheid. Binnen families in culturen met meer indirecte vormen van communicatie, bijvoorbeeld, kan iets geheimhouden eerder duiden op een cultureel aanvaarde vorm van privacy dan op een geheim dat er in het geheel niet zou mogen zijn.

Wanneer er op individueel niveau een geheim speelt, ontstaat er vaak een dubbelleven. Er is een innerlijk leven met veel lijden waarbij alles bepaald lijkt te worden door het geheim dat met allerlei symptomen gepaard kan gaan. Naast het innerlijke leven met het geheim, dat daarin een eigen leven leidt, is er een leven in de buitenwereld waar het geheim met alle macht buiten gehouden wordt. Vaak maken kinderen deel uit van dit leven in de buitenwereld. De positie die zij inne-

men, maakt dat zij er buiten gehouden worden. Toch vangen kinderen veel op: emoties, nervositeit bij een bepaald onderwerp. Soms kan de kernidentiteit gevormd zijn door een familiegeheim. Imber-Black noemde als voorbeeld van een 'giftig' geheim het verhaal van de Duitse cliënte die niet wist dat haar moeder een verhouding had met een Amerikaan terwijl haar vader als oorlogsmisdadiger in de VS in de gevangenis zat. Iedere keer als in een gesprek het woord 'Amerika' viel, reageerde men nerveus. 'Amerika' werd een obsessie voor cliënte.

Het eind van de dag kreeg een cultureel gekleurd, typisch Amerikaans tintje. In het laatste door haar vertoonde video-fragment werd door Imber-Black te veel (in Belgisch/Nederlandse ogen) ingespeeld op het sentiment. Dat was jammer, want de *tearjerker* pakte om die reden voor veel deelnemers averechts uit; de zaal viel stil en daarmee liep een verder voorbeeldige studiedag helaas uit op een voor velen tamelijk irritant einde.

Marion van den Ende

Hechttingsprocessen in partnerrelaties: karakteristieken en therapeutische consequenties

Congres op 11 en 12 maart 2004,
Kenniscentrum voor relatieproblematiek
De Keerkring GGZ Drenthe te Beilen

Het tweejaarlijkse congres in Beilen

begint een begrip te worden onder systeemtherapeuten, in het bijzonder voor partnerrelatietherapeuten. Het congres was ditmaal georganiseerd rondom het thema hechting. De laatste jaren komen theorieën over hechting weer meer in de belangstelling. Het was voor het eerst dat in Nederland vanuit de systeemtherapie aan dit onderwerp uitgebreid aandacht werd besteed. Het congres startte met de teleurstellende mededeling dat Susan Johnson niet zou komen. Dat was dubbe-

le pech, omdat zij ook tweemaal een workshop zou geven. De boekenbon die als troost werd aangeboden, was een aardige geste maar kon haar afwezigheid toch niet echt goedmaken.

Marian J. Bakermans-Kranenburg nam de eerste lezing voor haar rekening. Bakermans-Kranenburg, leider van de onderzoeksgroep Gezinspedagogiek van professor IJzermans aan de universiteit van Leiden en gepromoveerd op een studie naar het *Adult Attachment Interview*, gaf een zeer heldere uiteenzetting van de gehechtheidstheorie. Zij legde uit hoe hechtingsstijlen van peuters worden onderzocht met de *Strange Situation Test*, ontwikkeld door Mary Ainsworth. Videobeelden van een veilig gehecht, een vermijdend gehecht en een ambivalent gehecht kind maakten zichtbaar hoe de balans tussen gehechtheidsgedrag en exploratie gevonden wordt of verstoord kan zijn.

Het onderzoeksechtpaar Cowan uit Berkeley, Californië, heeft hechtingsprocessen onderzocht in 'normale' partnerrelaties en zijn daarbij met name geïnteresseerd in de overgangsfasen in de gezinscyclus. Op boeiende wijze deden zij verslag van hun langdurige longitudinale onderzoek naar gezinnen en paren. De onderzoeksgegevens ondersteunen de ervaringen in de klinische praktijk. Bijvoorbeeld: koppels zijn kwetsbaar voor stress in de eerste jaren van het vormen van een gezin. De invloed van de gehechtheidsstijl op de copingstrategieën blijkt uit hun bevinding dat veilig gehechte koppels beter in staat zijn negatieve intergenerationele cycli te doorbreken. Cowan & Cowan ontwikkelden het *Couple Attachment Interview*, waar ze in hun workshop nadrukkelijker bij stil stonden. Het bleek geen geringe

opgave aan de hand van videotapes de echtparen 'te scoren'. Er ontstond een discussie over de relevantie van deze informatie over de hechtingsstijlen voor de dagelijkse praktijk. Gebruik van hechtingscategorieën leidt tot wijzigingen in de betekenisgeving van gedrag, de onderlinge interactie komt in een andere daglicht te staan. Als de relatie onder druk staat, worden de onderliggende hechtingsstijlen gereactiveerd. Deze manier van kijken lijkt partners mogelijkheden te bieden om zowel hun eigen gedrag als dat van hun partner anders te kaderen en te begrijpen.

Myriam van Gael, als psychoanalytisch psychotherapeute werkzaam op een afdeling klinische psychotherapie voor patiënten met persoonlijkheidsstoornissen, maakte duidelijk hoe Bowlby met zijn hechtingstheorie uit het gezichtsveld van psychotherapeuten was verdwenen. Na zijn uitstoting uit de Britse psychoanalytische vereniging verdween met hem de hechtingstheorie uit de psychoanalyse en uiteindelijk ook uit de psychopathologie en de klinische psychologie. Bowlby's verdere werk vond plaats binnen het kader van de academische ontwikkelingspsychologie en pedagogie. Aansluitend op Bowlby's werk en dat van Ainsworth en Main hebben Peter Fonagy en collega's de relevantie van hechtingstheorieën voor de klinische praktijk weer duidelijk gemaakt. Gebaseerd op research op het gebied van baby- en kinderontwikkeling en op hun klinische werk met patiënten met een borderline persoonlijkheidsstoornis hebben zij het begrip 'mentaliseren' ontwikkeld. Van Gael gaf een zeer compacte uiteenzetting over het belang van het proces van mentaliseren, het vormen van een 'theorie over de werking van de geest' (*theory of mind*). Zij waarschuwde voor

het lineair verbinden van de verschillende gehechtheidsstijlen met verschillende vormen van psychopathologie. Zij gaf aan dat een klinische diagnose in het algemeen niet verbonden is met een specifieke onveilige hechtingscategorie. Wel is een lineair verband aangetoond tussen persoonlijkheidspathologie en onveilige hechting.

De lezing van Christopher Clulow sloot hierbij heel goed aan. Clulow is directeur van het Londense Tavistock Marital Studies Institute en werkt ook zelf met paren. Hij legde de nadruk op de relevantie van *mirroring* als de basis voor het tot stand komen van het vermogen tot mentaliseren en het ontdekken van het onderscheid tussen het zelf en de ander. Als de ouder op het kind reageert met een wat overdreven spiegelende reactie, ziet het kind de eigen emotie of actie bevestigd en leert het ook dat de ouder een ander is dan het kind zelf.

In de lezing van Jeannette de Waal, klinisch psycholoog en werkzaam als vrijgevestigd systeemtherapeut, kwam het thema 'mentaliseren' ook aan de orde. De Waal gaf helder aan hoe relevant het is in een partnerrelatie goed onderscheid te maken tussen 'ik en niet-ik'. Zij beschreef de fase van *psychic equivalence*, volgens Fonagy een vroege ontwikkelingsfase waarin het kind nog geen verschil ervaart tussen binnen- en buitenwereld. Dit zou terugkomen in partnerrelaties wanneer er veel stress is. Het onderscheid tussen wat er gezegd wordt en hoe men dat voelt, vraagt. Men heeft dan bijvoorbeeld stellig het idee dat zich bekritiseerd voelen gelijk staat met ook feitelijk bekritiseerd worden. De Waal constateerde verheugd dat met het gebruik van de gehechtheidstheorie het individu terug is in de partnerrela-

tietherapie. Volgens haar zijn gevechten in een partnerrelatie veelal terug te brengen tot het onvermogen meerdere realiteiten naast elkaar te ervaren. De strijd gaat vaak over de vraag: wiens werkelijkheid is de echte werkelijkheid? Paren in moeilijkheden verdragen vaak niet dat meerdere perspectieven naast elkaar kunnen bestaan.

Over het geheel genomen vond ik het congres zeer boeiend, met diverse bijdragen van hoog niveau. Een minpuntje waren de presentaties van Tirril Harris en Olga Garcia Falceto, doordat zij er te veel en te snel op zich interessant materiaal doorheen joegen. Een vloedgolf aan cijfers en tabellen; een nauwkeurige selectie zou meer indruk hebben gemaakt. Bovendien viel de bijdrage van Harris, die bereid was gevonden in te vallen voor de eveneens verhinderde Anthony Bateman en haar research naar de rol van psychosociale factoren in het begin en het beloop van depressie belichtte, buiten het congressthema.

De congresdagen waren goed georganiseerd en kenden een goede opzet, 's ochtends stevige theoretische lezingen, 's middags workshops met de inleiders en aan het eind van de dag nog een overkoepelende afsluiting. In haar slotwoord op de tweede dag probeerde Justine van Lawick een aantal redenen aan te geven die de populariteit van de gehechtheidstheorie verklaren. Ook waarschuwde zij, net als eerder Myriam van Gael dat deed, voor het risico van lineair verbinden van de verschillende categorieën gehechtheidstijlen met verschillende vormen van psychopathologie. Vanuit de congresgangers kwam naar voren dat voor hen de hechtingstheorie vooral waardevol is als een overkoepelende theorie, die het dagelijks

werk begrijpelijker maakt en de ervaringskennis onderbouwt. In het klinisch werk met cliënten geeft de theorie ook mogelijkheden voor uitleg over als angstig, schaamtevol en onzinnig beleefd gedrag, hetgeen angstreducerend en de-pathologiserend werkt. Gedurende het hele congres kwamen in allerlei lezingen de theoretische uitgangspunten weer terug. Dat was een vorm van herhaling die

maakte dat op het eind zelfs 'eenvoudige mensen er nog iets van konden begrijpen', zoals Jan Bout treffend verwoordde. Een congres met één thema dat op verschillende manieren belicht wordt, spreekt mij persoonlijk meer aan dan een studiedag met een bonte verzameling lezingen en workshops.

Anneke van de Vijfeijke